

Метою лекції є вивчення особливостей становлення та розвитку міжнародного спортивного руху та фізкультурно-спортивного руху в Україні.

Завдання лекції:

1. Виявити закономірності становлення міжнародного спортивного руху.
2. Вивчити стан фізкультурно-спортивного руху на різних етапах історичного розвитку української держави та показати його основні проблеми та перспективи.

План

1. Міжнародний спортивний рух.
2. Фізкультурно-спортивний рух в Україні.

Ключові слова: спорт, Олімпійські ігри, федерація, історія олімпійського руху.

Основні поняття лекції: міжнародний спортивний рух, МОК, проблеми фізкультурно-спортивного руху в Україні, завдання галузі фізична культура, НОК України.

1. Міжнародний спортивний рух

Фізична культура з елементами суперництва, як суспільне явище, окреслилася відтоді, коли люди усвідомили, що мисливець для того, щоб вижити мусить бути спритним і сильним, швидко бігати, стрибати, плавати, бути витривалим і спостережливим.

Спорт, у спрощеному трактуванні, це не що інше як впорядковане, неантагоністичне порівняння умінь і якостей окремих індивідуумів, або груп людей. Він має своє підґрунтя ще в глибині тисячоліть, оскільки людині, щоб бути сильною, швидкою та влучною потрібно було постійно вправлятися і проявляти ці якості в порівнянні з іншими особами.

Печерні й наскальні зображення, що датуються епохою верхнього палеоліту (близько 50 тисяч років тому) засвідчують тісний зв'язок фізичних вправ з трудовою діяльністю людини. Мисливці зображуються на рисунках в бігові, стрибках, під час виконання ритуальних танців, а найчастіше метаючи знаряддя полювання чи бою: кам'яні сокири, булави, списи.

Фізичні вправи у всі епохи були пов'язані з трудовими операціями, культовими обрядами, вихованням, мистецтвом.

З розвитком суспільства, особливо наприкінці існування первинно-общинного ладу (епоха військової демократії) зросло значення фізичних вправ, як засобу підготовки до збройної боротьби.

Постійно розширялася і програма змагань. В епоху рабовласництва повсюдно поширювалися змагання з плавання, стрільби з луку, боротьби, фехтування, кулачні бої, перегони на конях і колісницях, човнах тощо.

Масштаби і популярність змагань в цей період істотно зросли. Найвідомішими є Ігри, що проводилися в стародавній Греції, починаючи з VIIIст. (776 р.) до н.е.

На той час у греків сформувався напрямок виховання, названий калогатією (від слів «калос» — міцний, сильний «кагатос» — розумний, з твердим характером). Грецькі гімнасії (школи) були взірцями гармонійного виховання — фізичного, морального, духовного. Агони (змагання) часто проводилися в присутності численних глядачів. Переможців славили й нагороджували. До участі в Іграх допускалися тільки вільно народжені люди і то за умови попередньої фізичної підготовки

впродовж 10—12 місяців і ще одного місяця після екзаменування авторитетною комісією еладоніків.

Чесність була головним постулатом змагунів. Найвідомішим олімпіоніком усіх часів вважається борець Мирон Кротонський.

Для жінок проводилися окремі змагання з бігу на честь Гери — дружини Зевса. Це були своєрідні жіночі олімпіади, які проводилися також один раз на 4 роки.

Найвідомішими давньогрецькими змаганнями були Олімпійські ігри. Найбільшого розквіту вони досягали приблизно у V столітті до н.е. Відомими були також Істмійські (Корінфські), Панафінейські, Піфійські, Немейські ігри. Олімпійські ігри було заборонено візантійським імператором Феодосієм I у 394 р. н. е. Олімпійські ігри втрачали популярність, зокрема з причин зниження морально-етичних характеристик олімпійських змагань.

Проте Греція не була єдиним місцем, де проводилися величні культові, мистецькі та атлетичні змагання. Археологами відкрито арени для проведення таких Ігор також і в Північному Причорномор'ї, на території нинішньої України (Подніпров'я, Таврія). Є підстави вважати, що на праукраїнських землях була традиція проведення власних спортивних Ігор.

У часи феодалізму найбільша соціальна група населення Європи — селяни, особливо починаючи з IX століття, втратили функції захисників спадщини предків, а відтак занепадає і їхня військово-фізична підготовка. Роль військової потуги майже повністю перебирають на себе феодалі-лицарі. Лицарі отримували різнобічну військово-фізичну підготовку, до якої входили біг, стрибки, боротьба, плавання, стрільба, фехтування, верхова їзда тощо. Змагання у фізичній вправності органічно поєднувалися із вихованням моральних чеснот.

У XV—XVI ст. в низці європейських країн виникають перші напів-спортивні об'єднання — фехтувальні, стрілецькі та борцівські союзи.

Епоха відродження знову привернула увагу передових європейських гуманістів — філософів, педагогів, вихователів до традицій античної гімнастики. Зокрема, італійський лікар Х.Меркуріаліс написав шеститомну працю «Про гімнастичне мистецтво» (1569 р.). Німець Н. Вінман видав книжку «Плавець, або про мистецтво плавати», а Я. Камераріус — «Діалог про гімнастику». Поступово формувалися основи наукової теорії і практики фізичного виховання, першим втіленням якої стали європейські системи гімнастики — німецька, шведська, французька, норвезька, чеська. Організаційного оформлення потребувало й активне утворення численних гімнастичних союзів, спортивних об'єднань, товариств, клубів тощо. Наприклад, у Німеччині у період Веймарської республіки було 11 спортивно-гімнастичних союзів, які нараховували 1,3 млн. членів, об'єдналися у Центральну Комісію з питань спорту і фізичної культури.

Фізична культура з кінця XVIII—початку XIX століття майже повсюдно в Європі стає елементом виховання й навчання у державних і недержавних органах освіти.

Ідея відновлення традиції проведення Олімпійських ігор у сучасних умовах знайшли своє практичне здійснення понад сто років тому.

Спроби проводити змагання на кшталт Олімпійських ігор — панелінські Ігри як суто грецькі (1759, 1770, 1875, 1889) успіху не мали.

У 1894 році на міжнародному атлетичному конгресі в Парижі за пропозицією

французького барона П'єра де Кубертена було вирішено утворити Міжнародний Олімпійський Комітет і провести у 1896 році перші Олімпійські ігри сучасності. Ці історичні змагання відбулися на батьківщині Олімпійських ігор — в Греції.

Цікаво, що у підготовці і роботі Конгресу брав участь соратник П'єра де Кубертена, українець з Полтавщини, генерал російської армії Олексій Бутовський.

Момент відновлення Олімпійських ігор, чи правильніше початку проведення Олімпійських ігор сучасності не був випадковим. На той час (кінець XIX ст.) визріли відповідні економіко-політичні та культурологічні передумови для надання їм світового звучання й сприйняття. Важливою була та обставина, що до того часу організаційно оформилися міжнародні федерації з багатьох видів спорту.

Так, у 1881 р. було утворено міжнародну федерацію гімнастики, у 1892 р. — веслування і ковзанярського спорту, у 1900 р. — велоспорту тощо. Створення єдиних міжнародних правил змагань з видів спорту також зіграло вирішальну роль для консолідації міжнародного спортивного руху. Активний розвиток міжнародного спортивного руху призвів до заснування великої кількості міжнародних спортивних організацій. На даний час їх налічується понад 200. Крім Міжнародного Олімпійського Комітету найвпливовішими є:

- Асоціація Національних Олімпійських Комітетів (АНОК),
- Генеральна Асамблея НОКів,
- Олімпійська рада Азії,
- Асоціація НОК Африки,
- Асоціація Європейських НОКів,
- Панамериканська спортивна організація,
- Національні Олімпійські Комітети Океанії,
- Генеральна Асоціація міжнародних спортивних організацій,
- Вища Рада спорту Африки,
- Міжнародна асоціація спортивної преси,
- Міжнародна Олімпійська академія,
- Міжнародні федерації з видів спорту.

Ці та інші організації проводять численні міжнародні спортивні змагання, як комплексного характеру, так і з окремих видів спорту. Крім найпопулярніших Олімпійських і Параолімпійських ігор, проводяться:

- континентальні та регіональні Ігри (Панамериканські, Африканські, Азійські, Балканські, середземноморські тощо);
- ігри блокових країн (Британської співдружності, СНД);
- національні (етнічні) ігри (Маккабійські, Литовські, Па-нарабські);
- професійні ігри (залізничників, військовиків, моряків, студентів);
- релігійні ігри (мусульманські, католицькі);
- Ігри інвалідів (сліпих, глухих, розумововідсталих);
- вікові Ігри (для школярів, ветеранів спорту);
- чемпіонати, першості та кубки з видів спорту;
- комерційні змагання;

Найвищими органами, що координують роботу з видів спорту є Міжнародні спортивні федерації. Міжнародні федерації провадять роботу через визнані ними Національні федерації та впливають відповідно на діяльність МОК через своїх представників у ньому. Представників спортивних федерацій у структурах МОКу і НОКів має бути не менше 50 %.

Україна є повноправним членом усіх основних міжнародних спортивних об'єднань.

Проте, над спортивним, зокрема олімпійським рухом, не таке вже й безхмарне небо. Незважаючи на неабиякий міжнародний авторитет і впливи, перед спортивним рухом періодично виникають проблеми, які, у разі їх несвоечасного або непрофесійного розв'язання можуть набути загрозливих тенденцій.

Деякі з таких проблем постійно перебувають у полі зору фахівців, спортивних організацій, громадськості. їх розв'язують або принаймні намагаються вирішувати. До таких належить **проблема комерціалізації спорту**. МОК десятиліттями вів безуспішну боротьбу проти комерціалізації спорту, яка завершилася практично відмовою від протистояння комерційному тиску. Чимало міжнародних спортивних організацій самі ведуть комерційну діяльність, а доходи МОК (найперше від реклами) є фантастичними. Звинувачення ж МОКу в колосальних витратах на здійснення різних проектів відхиляються самим МОКом їхньою доцільністю. Матеріальні позиції МОКу внаслідок співпраці із обмеженою кількістю наймогутніших у світі компаній ніколи не були такими міцними як нині.

Щораз тривожнішими є повідомлення, що деякі з рішень, які приймаються спортивними організаціями, вмотивовані не інтересами спортсменів, а приймаються на угоду рекламних фірм (напр. про формування програми змагань, час проведення тощо).

Проблема надмірної політизації спорту є ще однією з найпомітніших, яка вже не раз загрожувала основам олімпійського руху. Вона походить від того, що існуючі в світі авторитарні режими охоче вдаються до послуг олімпійського спорту, щоб задекларувати міжнародній громадськості про свої політичні успіхи в управлінні країною.

Експлуатуючи нормальне почуття патріотизму своїх громадян, правлячі верхи диктаторських режимів голосять про «переваги», які буцімто несе їхня влада, безпідставно трактуючи спортивний успіх на міжнародних змаганнях як аргумент авангардності держави.

Вперше так вчинив Адольф Гітлер під час проведення Ігор XI Олімпіади 1936 року в Берліні. Але особливо цим користувалися і донині користуються комуністичні диктатори: радянські, німецькі, кубинські, китайські, північно-кореїські, румунські та інші. Ганебним епізодом в історії спорту був організований Компартією СРСР бойкот Ігор XXIII Олімпіади у Лос-Анджелесі (США), який мав «провчити» американців за неучасть у Московській Олімпіаді на знак протесту проти початку війни СРСР з Афганістаном.

Інспіровані і проведені для країн підкомуністичної східної Європи Ігри «Дружба-84», задумані як альтернатива Іграм XXIII Олімпіади, були не чим іншим, як спортивно-політичним шоу, що мало винагородити спортсменів «соцтабору» за «добровільну» відмову від участі в справжній Олімпіаді. Проте премії і похвали ніяк не компенсували провідним спортсменам СРСР (в т.ч. і українським) втрату шансу стати олімпійцями і олімпійськими чемпіонами.

Політичний тиск на МОК подекуди бував таким сильним, що останній йде навіть на порушення власної Хартії. Так, готуючись до Олімпіади в Сеулі, МОК готовий був, в угоду войовничому комунофашизму Кім Ір Сена, віддати проведення частини олімпійської програми Кореїській народно-демократичній республіці, хоча олімпійською Хартією не передбачалося доручати право на проведення Ігор одразу

двом державам.

Перед Іграми в Барселоні МОК прийняв лукаве рішення про участь в Олімпіаді «об'єднаної команди країн СНД і Грузії», хоча участь збірної команди від груп держав також не передбачено олімпійською Хартією.

Відмовивши Україні в участі окремою командою, МОК водночас надав право на самостійну участь в Іграх командам Хорватії та Словенії, які тільки утверджували свою державну незалежність. Україна на той час була визнаною суверенною державою, країною-засновницею ООН.

Ймовірно тут зіграли неабияку роль особисті проросійські симпатії тогочасного Президента МОКу Хуана Антоніо Самаранча — колишнього посла Іспанії в Москві. Ганебною залишиться спроба президента НОК Росії Леоніда Тягачова перевести в політичне русло конфлікт, який несподівано спалахнув на ХІХ зимових Олімпійських іграх в Солт Лейк Сіті, внаслідок вияву допінгу в крові російських лижниць.

Цей епізод черговий раз підкреслив також і про наявність ще однієї злободенної проблеми олімпійського руху — вживання спортсменами заборонених препаратів.

Нині, в час відносно мирного (щоправда при палахкотінні низки місцевих військових конфліктів та при зростаючій загрозі терористичних актів) періоду розвитку і зменшення напруги між Сходом та Заходом, політичні впливи на спортивні процеси є незначними. Проте в майбутньому вони можуть знову загостритися і тому несуть в собі потенційну загрозу для міжнародного спорту взагалі і олімпійського руху зокрема. Гарантією проти подібних загроз може бути лише остаточна і повсюдна відмова народів від диктаторських режимів і демократичний, мирний розвиток всіх держав.

Гігантизм Олімпійських ігор – також одна з найбільших загроз для олімпійського руху. Членство в МОК щораз нових представників (а цей процес ще матиме місце доволі довго) давно порушив моральний постулат початкового періоду сучасного олімпійського руху: головне не перемога, головне — участь.

Тепер в багатьох олімпійських видах спорту проводяться попередні змагання, або встановлюються контрольні нормативи (кваліфікаційні), які є своєрідним допуском на олімпійські арени. Чималий тиск відчуває МОК з боку «некласичних» видів спорту. Федерації з неолімпійських видів спорту вимагають включення їх у програму олімпійських змагань, а олімпійські федерації — розширення програми з видів спорту, які вони представляють.

Жорстке обмеження і консервація програм олімпіад може призвести до утворення альтернативної щодо МОК організації. Разом з тим постійне розширення програми і збільшення кількості учасників зробить Олімпійські ігри занадто громіздкими, перевантаженими, подекуди важко керованими й такими, що можуть розпастися на окремі спортивні події. Ця дилема щораз настирливіше нагадує про своє існування і вимагає уваги та вирішення.

Альтернативні міжнародні змагання також з часом можуть бути загрозою для нині монолітного олімпійського руху. За своєю популярністю і впливом вони вже нині здатні конкурувати з Олімпійськими іграми. Наприклад, маловідомі для нас, європейців, Азійські Ігри вже нині для китайців є мірилом міжнародних успіхів і престижу китайського спорту.

Еліни, які в свій час прискіпливо слідкували, чи майбутні олімпіоніки

проходили перед змаганнями належну десятимісячну підготовку, були би дуже здивовані, прочитавши спортивний щоденник нинішнього кандидата в олімпійці. Півтори-дві тисячі тренувальних годин на рік — це ще не найбільше навантаження, яке витримують ті, хто мріє про олімпійські лаври сьогодні. Природно, що такий об'ємний режим тренувань, та ще й при великій інтенсивності, залишає для спортсмена мало часу і сили для навчання, культурних занять, загалом для гармонійного розвитку особи. При цьому варто враховувати й те, що спорт постійно «молодшає», а в деяких видах стає просто дитячим.

Величезні навантаження (особливо нервові), подекуди доповнені вживанням недозволених препаратів, можуть перекреслити оздоровчу функцію спорту, і призвести до серйозних захворювань, навіть до інвалідності.

Буває, що чемпіони, попри всі свої славні спортивні досягнення, виявляються зовсім непідготовленими до нормального (післяспортивного) життя: матеріально, освітньо-фахово, психологічно.

Завершення спортивної кар'єри представляє неабияку соціальну проблему, хоч нею мало хто займається. У 1993 році організація ветеранів спорту МАФІС (м. Київ) оприлюднила дані про опитування в низці західних країн 300 чемпіонів Олімпійських ігор. Опитування показало, що після завершення спортивних виступів серед колишніх олімпійців:

- 0,5 % займають високе становище в суспільстві;
- 10 % є матеріально забезпеченими;
- 10 % є інвалідами;
- 30 % є за межею бідності;
- 3 % представляють так зване соціальне «дно».

Отже, для більш як третини олімпійських чемпіонів немає підстав бути в категорії щасливих громадян. Додаймо ще значну чисельнішу групу спортсменів, які не здобули олімпійських медалей і, значить, не отримали навіть моральної компенсації. Велика кількість молодих спортсменів, усвідомлюючи, що найвищі спортивні досягнення під-силу лише невеликій за чисельністю елітній групі, до яких вони себе не відносять, перестає займатися спортом. Таким чином, спорт із масового і демократичного перетворюється в елітний та малочисельний.

Олімпійський рух сучасності, попри свій 100-літній вік, інтенсивно розвивається. Поки що нема підстав вважати, що він приближається до періоду застою чи занепаду. Але, щоб цього не сталося, постійно потрібно розв'язувати проблеми, які перед ним ставить життя.